

ու դուքսերին, որ մեծ բանակով նրա հետ գնան: Այսպես, մեծ հանդիսությամբ նա մեկնեց, և սկզբում Մունդարի եղբորը թագավոր նշանակեց որը տաս օրից մահադավ և ապա¹⁴

ԳԻՐՔ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Լ Ո Ւ Խ 19

(Եկեղեցու) մեջ բաժանումը, հակաճառությունը, անջատումը, ոչ միայն Սիրիայում, այլև Կիլիկիայում, Ասորիքում, Ասիայում, Կապադովկիայում և Հայաստանում, որը սակայն ամենից շատ (բորբոքվել) էր թաղավորական քաղաքում և նրա շրջակայքում

887 թ. (576) վիշտ վշտի վրա, հարված հարվածի վրա հասավ, հալածված ու բզկտված, վերևում նշված ամբողջ եկեղեցիներին, հավատացյալներին. ամեն տեղ բաժանման, վեճերի պառակտման, սխալների ու շարագործությունների պատճառով, որը սկսվեց (նախ) Հակոբի և Պողոսի միջև, և ապա տարածվեց անգութ խոցի նման, և (կատարեցին) այն, առանց աստծուց վախենալու: Որովհետև եպիսկոպոսները, կղերականները, մեծ ու փոքր վանքերը միացան, ոմանք այս կողմ և ոմանք այն. նույնը արեցին նաև եկեղեցու մարդիկ (հավատացյալները) և քաղաքներում և՛ գյուղերում և՛ շրջաններում. յուրաքանչյուր հատված աշխատում էր վնասել, ավերել, նախատել և վատն ասել մյուսի մասին. բարբարոսաբար և մոլեգնորեն փնտրում էր մյուսի սխալը և զրպարտում նրան. բաժանում էին ժողովուրդին ու պառակտում եկեղեցիները, ճեղքվածք առաջացնում համայնքներում, մինչև որ մեկը զգվեցնում էր իր հարևանին և հեռանում նրանից. (յուրաքանչյուրը) ձգտում էր ավելացնել իր կողմնակիցների (քանակը), և դրա համար անում էր ամեն ինչ, ուրիշներին բաժանելու, մոլորեցնելու, պառակտելու և այլ մարդկանց իրեն կողմնակից դարձնելու համար:

Այսպես, երկու կողմերն էլ լցված էին թշնամական զայրույթով. փոխանակ կարգի, արդարություն ու աստծո վախի, մի բան, որին անձանոթ չէին, և կարող էին զղջալ իրենց վատ գործերի համար և դադարեցնել իր (Քրիստոսի) եկեղեցում ստեղծված երկպառակություններն ու վրդովմունքը: Սակայն այս ոճրային

¹⁴ Այստեղից ասորերեն ձեռագրի 13 գլուխները պակասում են: 4-րդ գրքի առաջին 5 գլուխները ևս չեն հասել:

ատելության ու ոխակալության ընթացքը, և՛ մեղադրանքը և՛ փոխադարձ անարգանքը առաջացել էր նրանց մեջ (սատանայի) կողմից, որը «խնդրեաց զձեզ խարբալել իբրեւ զցորեան»¹⁵։ Փորձում էին մեկը մյուսին ծաղրել ու մեղադրել։ Որովհետև նույնիսկ հեթանոսներից, հրեաներից, հերետիկոսներից ոչ մեկն այդպես վայրագորեն ու մոլեգնորեն չէր համարձակվի ատել մեկը մյուսին, ինչպես հավատացյալները (ատում) էին իրար, այն էլ այնպիսի ժամանակ, երբ իրար մեջ հավատի խնդրում, տարբերություն կամ վեճ չկար։

Գ Լ Ո Ւ Ն 20

Այն մասին, թե ինչպես Պողոս պատրիարքը գրեց
Հակոբին, որ նա բացատրություն տա այն կանոնի
մասին, որ օգտագործվում էր իր երկրում

Այսպես, ոչ միայն երկուսի՝ Պողոսի ու Հակոբի միջև, այլև ընդհանրապես ամբողջ Ասորիքում և հարևան երկրներում երկպառակության պատճառով, սկսվել էին վայրագություններն ու անկարգությունները։ Ոմանք հավանություն էին տալիս Հակոբի Ալեքսանդրիայում կատարած գործունեությանը, իսկ ուրիշները միանալով Պողոսին, ժխտում ու մերժում էին Հակոբի գործունեությունը, և գտնում էին, որ այն ամբողջությամբ հակառակ է կանոնական կարգին, և այս տեսակետին էին հիմնականում գլխավոր վանքերից (շատերը)։ Երբ իրերի վիճակն այսքան դաժան ու խիստ դարձավ, ամեն տեղ Պողոսն անընդհատ (լուր) էր ուղարկում Հակոբին բազմաթիվ պատգամավորների միջոցով ու ասում. «Ինչու՞ նման անկարգություններ պետք է լինեն աստծո եկեղեցում, եկեք հավաքվենք իրար հետ և քննենք կանոնական և օրինական ձևով մեր միջև եղած վիճելի խնդիրները, և եթե ըստ կանոնների մեղավոր եմ, մեկ նախադասության կամ մեկ կանոնի փոխարեն, ես պատրաստ եմ ընդունելու երեքը, և եթե հակառակն է, սխալը քոնը կլինի, քո սիրույն ես համաձայն եմ նաև դրան»։ Սակայն նրանք, որոնք պարզամիտ ծերունի Հակոբի կողքին էին, նրան թույլ չէին տալիս, որ զիջում անի, բայց համաձայն էին, որ նրան տեսնի ու նրա հետ խորհրդակցի, որովհետև նրանք գիտեին, որ (Պողոսականները) չեն կարող նրա (Հակոբի) դեմ դուրս դալ

¹⁵ «Աւետարան ըստ Ղուկասի», ԻԲ, 31: Խարբալել նշանակում է մաղել, վտանգել, փորձել, վրդովել, խախտել, խռովել։

և նույնպես զիտեին, որ նրա առաջին իսկ խոսքից նա կգերի նրանց ըստ արժանվույն: Դրա համար Հակոբն ասաց.

«Ես համաձայնվել ու ընդունել եմ ալեքսանդրացիներին (տեսակետները) և համաձայնագիր կնքել նրանց հետ: Նրանցից հրաժարվել չեմ կարող, և առանց նրանց հավանության ոչ նա ինձ պետք է տեսնի, և ոչ էլ ես իրեն»:

Գ Լ Ո Ւ Խ 21

Արաբների թագավոր Հարիտի որդի՝ Մունդարի
եռանդուն հորդորը

Հարիտի որդի՝ Մունդարը, հավատացյալ, գործունյա և նախանձախնդիր մարդ էր, որը շատ ժամանակ կոթցրեց երկու կողմերին ստիպելով, աղերսելով, որ վերջ տան իրենց զայրույթին, պայքարին, և խորհրդակցեն իրար հետ, խոսեն (վիճելի) հարցերի շուրջ և խաղաղվեն: Բայց Հակոբիկյանները չէին համաձայնվում, չնայած Պողոսը խնդրեց և՛ Մունդարին և՛ ուրիշներին, որ ամբողջովին քննարկվի և բացատրություն տրվի այն հարցերի շուրջ, որոնք սատանայի կողմից, իրենց միջև առաջացել են: Դեռ երկար ժամանակ առաջ, իր հայր՝ Հարիտի օրից, նրանք Հակոբին համարում էին մեծ մարդ, և հետագայում՝ վերջին ժամանակ, նմանապես հարգում էին նաև Պողոսին, բայց այժմ երկուսն այնպիսի մոլեգին հակառակության ու վեճի մեջ էին, որ Հակոբի կողմնակիցները չէին մեղմացնում վեճը, որը տարածվել էր նաև արաբ ցեղերի մեջ և նրանցից շատերի համար այն դարձել էր գայթակղության քար: Ոմանք հետևեցին Պողոսին, մինչև ուրիշները՝ Հակոբի կողմը բռնեցին:

Գ Լ Ո Ւ Խ 22

Լոնգինոսն ու Թեոդորը, որին (վերջինին) պատրիարք դարձրին. անհամաձայնության պատճառով եկան Ասորիք՝ Պողոսի կողմնակիցներին հանդիպելու

Այս անհամաձայնության ու անկարգության լուրերը պատճառ եղան, որ Լոնգինոսն ու իր ընկերները և նրանց հետ նաև Թեոդորը, որին պատրիարք էին դարձրել, դուրս գան Եգիպտոսից և գնան արևելյան երկրները՝ հատկապես Ասորիք, հանդիպելու Պողոսի կողմնակիցներին և բանավեճի մեջ մտնեն Հակոբի համախոհների հետ, և եթե հնարավոր լինի վերջ տան պայքարին և շարունակվող

վեճի պատճառով՝ առաջացած շարիքներին: Թեոդորը Տիրու քաղաքում հանգիստ մնաց, իսկ Լոնգինոսը գնաց Խիրտա մայրաքաղաքը, որը կառուցել էր Հարիտի որդի՝ Գաբլան, որպեսզի (այնտեղ) հանդիպի Հարիտի որդի՝ Մունդարին: Նրա հետ խորհրդակցեց և ամբողջ ճշմարտությունը պատմեց նրան. թագավորը (երբ այդ իմացավ) ավելի անհանգստացավ և (ուզեց) նրանց միջև հանդիպում կազմակերպել ու նրանց հաշտեցնել: Սակայն Հակոբի կողմնակիցները բացարձակապես մերժեցին (հանդիպել): Համենայն դեպս, Հակոբի կողմնակիցների մի մեծ խումբ, ի վերջո հավաքվեց նրա (Հակոբի) հետ անապատում՝ Մարի Խանանա վանքում և նրանցից մեկը՝ մի եպիսկոպոս, որը Հովհան էր կոչվում, և նույն վանքից էր, նենգ նպատակով, ուղարկվեց Լոնգինոսի և նրա ընկերակիցների մոտ, նամակով թե. «Իմ տեր ծերունի Հակոբն այստեղ է եկել և ուզում է խորհրդակցել ձեզ հետ, շտապ եկեք նրա մոտ, բայց մենք երեքով ենք ներկա լինելու, ես, դու և Հակոբը ու մենք կխոսենք (մեզ հետաքրքրող) հարցի շուրջ և այսպիսով վերջ կտանք վեճին և խոովահույզ վիճակին»:

Երբ Լոնգինոսն ստացավ այս նամակը, անմիջապես վեր կացավ և իր մնացած կողմնակիցների հետ գնաց ու հասավ (ասված) տեղը: Սակայն նրանք՝ շուտով չեկան, ապա նրան և նրա ընկերակիցներին առաջնորդեցին այնպիսի տեղ, որտեղ նստած էին ոչ քիչ վանականներ, աշխարհականներ, իրավագետներ, և օրենսգետներ: Եվ երբ Լոնգինոսը տեսավ պատրիարկաններին¹⁶, ասաց Հովհանին, որ եկել էր նրան հրավիրելու. «Այս ինչ խարդախություն արեցիր ու կեղծ (բան) գրեցիր ինձ, ասելով, որ այստեղ ծերունի (Հակոբը) կլինի միայն, որպեսզի ես գայի ու երեքով իրար հետ խորհրդակցեինք, որտե՞ղ է ծերունին, ովքե՞ր են սրանք»: Իր այսպես խոսելու վրա, վանականներից մեկը գրված մի ամբաստանագիր ներկայացրեց ու ասաց. «Վերցրու՛ և կարդա՛ այն և դրան պատասխանիր»: Սակայն նա պատասխանեց. «Ես այստեղ եմ հրավիրվել նենգությամբ ու խաբեբայությամբ և ես չեմ կարդա այն ու ոչ էլ որևէ մեկին պատասխան կտամ.» և երբ շուրջն էր նայում փախչելու, նրանք ձեռք դրեցին նրա վրա ու բռնեցին, ասելով. «Դու այստեղից

¹⁶ Ասորերեն բնագրում այս բառը անորոշ է. արդյո՞ք նկատի ունի «Պետրոսականներին» (Ալեքսանդրիայի պատրիարք՝ Պետրոսի կողմնակիցներին). այս մասին տե՛ս նաև՝ Payne Smith. The eccl. history, p. 286.

դուրս չես դա մինչև չկարդաս այն, և եթե չկարդաս, մենք կկարդանք քեզ համար, և լսի՛ր»։ Բայց երբ նրանք սկսեցին կարդալ, նա մատները դրեց ականջներին, որպեսզի չլսի։ Դրա վրա նրանք սկսեցին նրան քաշքշել այս կամ այն կողմ և նա բացականչեց. «Ավա՛դ, ավա՛դ, ես ինչ արեցի, ինչու՞ ես պետք է դավաճանությամբ սպանվեմ»։ Հանկարծ կոիվ ծագեց և կոիվը գնալով տաքացավ և դրան հաջորդեց անկարգության տեսարանը և ոճիրը գործվելու եզրին էր, երբ նա հնարք գործադրեց և ավա՛դ բղավելով, կարողացավ դժվարությունից դուրս գալ և իրեն ազատելով նրանց ձեռքից, փախչել։ Եվ շատերը սատանաների բացահայտ սադրանքով, նման բազում գործեր կատարեցին ամեն տեղ¹⁷։

Գ Լ Ո Ւ Խ 31

Թե ինչ արեցին շատերը (եկեղեցու) բաժանումից հետո, (մանավանդ) Պողոսի ու Հակոբի կողմնակիցներն, որոնք (հոտը) պառակտեցին ու գնացին

Գլխավոր և ամենահայտնի վանքերը և հարավում և արևելքում պառակտվել ու բաժանվել էին Պողոսյան և Հակոբիկյան երկու հակառակ խմբակցությունների, և սրանք իրար դեմ այնպես էին զայրացել, որ (գործը) հասել էր հարվածի ու կռվի, իսկ շարագործություններն անհաշվելի էին, և հաճախ դրանք վերջանում էին ոճիրով։ Ի վերջո դատավորներից շատերը միջամտում էին ու շատ ձերբակալություններ կատարում, և վանականները շղթաներով ու կապանքներով տարվում էին Մեծն Անտիոք և նետվում բանտ։ Այսպես նրանք շնայած պատվո զգեստ էին կրում, բայց այն (զգեստը) պատվով չէին պահում և դառնում էին հեթանոսների, հրեաների, հերետիկոսների անարգանքի ու ծաղրի առարկա. տեսնում էիր թե ինչպես նրանց բերում էին արդարության ատյանները, ձեռնակապով, շղթայով, սպանության համար մեղադրված. նրանք, պատկառելի կերպարանքով այս մարդիկ, տարիքոտ վանականներ, երկար մորուքով, որը հասնում էր մինչև իրենց պատմուճանների դարձվածքը, օձիքն իրենց վզին, կանգնում էին պատասխան տալու դատավորների առաջ (կատարած) ոճրի համար։ Ո՞վ չի դողա ու ողբա ու կոծի նման սարսափելի գործերի համար, ո՞վ չի սգա բորենու ու չի ողբա շնագայլի պես.

¹⁷ Գլխի շարունակությունն ու ինչպես նաև գրքի 6 գլուխները չեն հասել մեզ։

նման աղի, որ ոչ միայն կորցրել է իր համը, այլև ինքը կեղտոտվել ու նեխել է ու դրա համար դուրս է գցվել և կոխոտվել մարդկանց ոտքերի տակ: Մի շարք վանքերում վանականները բաժանվել էին երկու խմբի, որոնցից մեկը շարունակում էր (բնակվել) նախկին տանը, մինչ մյուսը լքել էր այն ու հեռացել և բնակվելու համար այլ վայր էր գտել և այն անվանել իր թողած նախկին վանքի անունով: Հակառակ դրան յուրաքանչյուրը մյուսի հակառակմբ տաժում էր մահացու թշնամանքի ղգացում, որ ոչ մի կերպ հնարավոր չէր մեղմել ու ղսպել:

Գ Լ Ո Ւ Ն 32

Այն մասին, թե ինչպես շատ վանքերի վանահայրերը հավաքվեցին Հակոբի և այլ եպիսկոպոսների հետ գնալու

Շատ վանքերի վանահայրերը հավաքվեցին և ի վերջո երկար վեճերից հետո, մեծ ժողով գումարեցին, որպեսզի պատրաստվեն Պողոսի կողմնակիցներին հակադրվելու, և որոշեցին իրենց համախոհներից երեք ամենագործունեյաներին նշանակել, մարդկանց, որոնք պատրաստ լինեն որևէ հարցի պատասխանելու, և որպես պատգամավոր ուղարկվեն ծերունի Հակոբի և նրա հետ եղածների մոտ: Նրանք գրգռվեցին, հուզվեցին, վրդովվեցին մի նամակից, որ իրենց էր գրված և որ այստեղ իր երկարության պատճառով չենք տեղավորում. այդ (նամակի) նպատակն էր նրանց խնդրել, որ նախանձախնդիր լինեն և Պողոսի փոխարեն այլ պատրիարք ընտրեն. նրանցից խնդրում էին, թե ինչ են անելու Պողոսի հետ, ապա (նամակում) արժարժված էր նաև Երրորդության և այլ հարցեր: Երբ նամակը բերեցին ծերունի Հակոբին, նա հրամայեց ժողով գումարել Մար Խանանիա վանքում, սակայն երբ նրանք (ժողովում) սկսեցին այս խնդրի շուրջ վիճել, պարզվեց, որ եպիսկոպոսներից ոմանք համաձայն չէին Պողոսի (պաշտոնանկության), քանի որ նա դեռ կենդանի էր և մանավանդ նա օրենքով մեղադրված չէ և այլ պատրիարք ընտրելու իրավունք չկա, որովհետև նրանք ասում էին, «թե ինչպե՞ս կարող են դատարկաբանել անհաս երեխաների նման և ուրիշին պատրիարք ընտրել, մինչ մյուսը դեռ կենդանի է և օրենքով չի մեղադրված. (այդպիսով) մենք մեղ պատժի կենթարկենք», և որովհետև չկարողացան համաձայնվել, ժողովն առանց որևէ արդյունքի ցրվեց:

Այն երեք դեսպանների մասին, որոնք 887 թ.¹⁸ պարսիկների հետ բանակցելու համար սահման դնացին, որպեսզի խաղաղությունը վերահաստատեն, և Պողոսի համար ինչ հնարավոր էր արեցին

Այն ժամանակ երեք պատգամավորներ՝ Թեոդոր պատրիկը և հյուպատոսներ՝ Հովհանն ու Պետրոսը եկան, որոնց մասին մենք նախապես գրել ենք. այս երկու հյուպատոսները Պողոս պատրիարքի կողմնակիցներն էին, և ավելի շատ նրա (Պողոսի) հարցով էին հետաքրքրվում, իսկ քաղաքական խնդիրների շուրջ ավելի քիչ էին մտածում, մի հարց (քաղաքականը), որի համար նրանք ուղարկվել էին. այդ պատճառով, նրանք ամեն օր ժողով էին գումարում և նրա (Պողոսի) սլաշտպանությամբ էին ղեկավարվում: Նույնիսկ հայր Հակոբը նրանց մոտ գնաց շատերի հետ, և վեճը այնքան ծավալվեց, որ դրանց մանրամասնությունները դուրս են գալիս մեր նկարագրության սահմաններից, բայց ոչ մեկ կողմին չէր հաջողվում համոզել մյուսին, և նրանք մեկնեցին ու հեռացան իրարից, փոխադարձ ատելությամբ լցված: Ամեն մի քաղաք ալցելելիս, դեսպանները նույն փորձն էին կատարում, բայց որովհետև արևելքի ժողովուրդները մինչև Եփրատ գետի ափերն ու մինչև պարսկական հողերը, ավելի շատ, մեծ մասամբ Հակոբի կողմն էին բռնում քան Պողոսի, ուստի նրանք հաջողություն չունեցան և շատ դառնացած վերադարձան արքայական քաղաքը, բոլոր արևելցիներին նախատելով¹⁹:

ԳԻՐՔ ՎԵՅԵՐՈՐԴ

Գիրք պատերազմների մասին

Ա. Գրքի նախաբանը:

Բ. Պատրիկ Մավրիկիոսի (վարած) պատերազմը և թե ինչ պատահեց նրա հետ վերջում:

Գ. Մարկիանոս կալսեր բարկության պատճառի մասին:

Դ. Թե ինչ էր գրել կալսրը Մավրիկիոսին և Մունդարին:

¹⁸ Մ. թ. 576 թ.:

¹⁹ 4-րդ գրքում նկարագրված են մինչև հուլյաների 896 թ. (585) դեպքերն ու իրադարձությունները:

- Ե. Պարսկաստանի թագավորի արշավանքն ու նրա կողմից Դարայի գրավումը:
- Զ. Ապամեայի գրավումն, և այլն:
- է. Երկու հազար ջրահեղձ եղած աղջիկների մասին:
- Ը. Կարճատև խաղաղության և հոսրովի պատերազմի մասին:
- Թ. Կապագովկիայի պատերազմի և Մելիտինեի հրդեհի մասին:
- Ժ. Այն մասին, թե Հայաստանում ինչ եղավ հռոմեաների հետ:
- ԺԱ. Հռոմեաներին հանձնված պարսկական հայերի մասին:
- ԺԲ. Հռոմեաների և պարսկական դեսպանների ու նրանց բանակ-
ցությունների մասին:
- ԺԳ. Պարսիկների կատարած ավերածությունների մասին:
- ԺԴ. Կոմես Մավրիկիոսի և այլ բաների մասին:
- ԺԵ. Թե ինչ հետո կատարեց Մավրիկիոսը:
- ԺԶ. Հաղթանակի ուրդի՝ Մունդարի և Մավրիկիոսի մասին:
- ԺԷ. Պարսիկ մարզպանի կատարած ավերածությունների մասին:
- ԺԸ. Մունդարի հաղթանակի մասին:
- ԺԹ. Թե ինչ արեցին դերիներին՝ Անտիոքում:
- Ի. Պարսից արքա հոսրովի մահվան մասին:
- ԻԱ. հոսրովի զղջումը խաղաղությունը խախտելու կապակցու-
թյամբ:
- ԻԲ. հոսրովից հետո նրա որդու թագավորության մասին:
- ԻԳ. Այն մասին, թե ինչ պատճառներով խաղաղությունը
խախտվեց:
- ԻԴ. Ավարներ կոչվող տհաճ ժողովրդի և նրանց կառուցած
կամուրջի մասին:
- ԻԵ. Սլավյան²⁰ ժողովուրդը և նրա կատարած ավերածությունները:
- ԻԶ. Պարսիկների ճակատամարտը Տելլա քաղաքում:
- ԻԷ. Մավրիկիոսի և նրա ճակատամարտից փախչելու մասին:
- ԻԸ. Հայաստանում եղած ճակատամարտն ու Կուրիսի հաղթանակը:
- ԻԹ. Մի ինքնակոչ պարսիկի մասին, որ իրեն որպես թագավորի
որդի էր ներկայացնում:
- Լ. Գեպիտների²¹ թագավորության մեծ քաղաք՝ Սարմինի մասին,
որը ավարները ուժով գրավեցին:
- ԼԱ. Սպաթար²² նարսեսի ճանապարհորդության մասին:

²⁰ Բնագրում՝ «Askluaina»:

²¹ Սուսերակիր:

²² «Սփաֆար-Սպաթար-բանտապետ, դահճապետ, դինակիր, պալատական
սլաշտոնյա»: Տե՛ս Հ. Անառեան, Հայերէն արմատական բառարան, Երևան,
1932, հատ. 2, էջ 382:

- ԼԲ. Այն մասին, թե ինչպես ի վերջո շտապահանգ այն, ինչի վրա հույս ունեին, և Սարմին քաղաքը հանձնվեց այս բարբարոսներին:
- ԼԳ. Դրանից հետո Սարմինում տեղի ունեցած հրդեհի մասին:
- ԼԴ. Բազում ճակատամարտերի նկարագրությունը և ի վերջո Մավրիկիոսի ճակատամարտն ու Արղունի դերեվարությունը:
- ԼԵ. Մի այլ ամրոցի մասին, որը Մավրիկիոսն էր կառուցել Ծոփքի դիմաց և որը կոչվում էր Շամկերտ:
- ԼԶ. Մի այլ ամրոցի մասին, որը կոչվում էր Ակբա և որը գտնվում էր պարսկական երկրում՝ հլատում:
- ԼԷ. Հռոմեաների կայսրի մոտ ուղարկված պարսիկ դեսպանների մասին:
- ԼԸ. Հռոմ դեսպանների ճանապարհորդության մասին, որոնք խաղաղության համար բանակցելու գնացին պարսից արքայի մոտ:
- ԼԹ. Նորից Հռոմեաների կայսեր մոտ ուղարկված պարսիկ դեսպանների մասին:
- Խ. Երկու պետությունների միջև երկար ժամանակ կատարված ավերածությունների մասին:
- ԽԱ. Հռոմ արաբների իշխանության ուժեղացումն ու ասլա անկումը:
- ԽԲ. Այն արաբ մեծամեծների մասին, որոնք գնացին և հանձնվեցին պարսիկներին:
- ԽԳ. Պարսիկ նշանավոր մարզպանների մասին, որոնց բռնեցին ու ուղարկեցին մայրաքաղաք:
- ԽԴ. (Մավրիկիոսի) Յ-րդ տարվա այն պատերազմի և հաղթանակի մասին, որը աստված շնորհեց Հռոմեաներին:
- ԽԵ. Այն տհաճ ժողովրդի մասին, որոնք իրենց մազոտ լինելու պատճառով ավարներ են կոչվում:
- ԽԶ. Թե ինչպես ավարները դուրս եկան և գրավեցին հարուստ քաղաքներ և շատ ամրոցներ:
- ԽԷ. Մեր այնտեղ եղած ժամանակ՝ Կոստանդնուպոլսում եղած ահ ու սարսափի մասին:
- ԽԸ. Սլավյան երկրի նվաճումն ու ավերածությունը:
- ԽԹ. Անկալիոս քաղաքի ավերածությունը և հանքային ջրերը: